

ՆՈՐ-ԴԱՐ

№ 227 ՏԱՄՆԵՒԵՑՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ Հինգշաբթի, 23 Դեկտեմբերի

1899

Հինգշաբթի, 23 Դեկտեմբերի ՏԱՄՆԵՒԵՑՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ № 227

Տարեկան 10 ռուբլի, վեց ամիսը՝ 6 ռուբլի, երեք ամիսը՝ 3 ռ. 50 կ. ամիսը՝ 1 ռ., հատուկ 5 կ.

Խմբագրություն հասցեն՝ Тифлисъ, Редакция „Норъ-Даръ“
կամ Tiflis. Rédaction „Nor-Dar“

Խմբագրություն ձեռքաց է ամեն օր (բացի տոն օրերից) ժամը 9-ից մինչև 2-ը: Ցայտարարությունները ընդունվում են ամեն լեզուներով: Ցայտարարությունների քառորդ 2 կ., քիչ քանակի համար կրկնապատկվի:

ՆՈՐ-ԴԱՐ

(ՏԱՄՆԵՒԵՑՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ)

Քաղաքական-դրական ամենօրեայ թերթը 1900-ին կը հրատարակուի Թիֆլիսում նորի դիրքով և ծրագրով ամեն օր, բացի կիրակի և տոներին հետևող օրերից:

«Նոր-Դար»-ի տարեկան գինն է 10 ռուբլի, վեց ամիսը՝ 6 ռուբլի, երեք ամիսը՝ 3 ռ. 50 կ., Թիֆլիսից դուրս ամիսը 1 ռ. 50 կ., հատուկ գույքը՝ 7 կ., Թիֆլիսում՝ 5 կողմ:

Բաժանորդ են դրում Թիֆլիսում՝ միմիայն խմբագրատանը: ՄԱՏՆԱՆՏԱՆԻ թաժանորդները վճարում են տարեկան 40 ֆրանկ: Ցայտարարությունները ընդունվում են և օտար լեզուներով բառը 2 կ., առաջին երեսումը՝ 4 կողմ:

Խմբագրատանը գտնվում է Վոդոկոնյայա փողոցում № 20: Պոստով «Նոր-Դար»-ի հասցեն՝ Тифлисъ въ Редакцію «НОРЪ-ДАРЪ» կամ Tiflis (Caucase), Rédaction du journal «Nor-Dar»:

ԲՈՎԱՆԴԱՊՈՒԹԻՒՆ

Առաջնորդողը՝ Երկաշաբթը Ա խաղաղաբի դառնում: Մտերի և փաստեր: Քրոնիկոն. — Լուսերը: Հայոց թաղաքն Բազում: Թղթակցութիւնն էր. — Նա՝ մի Գերմանիայից, Ստրասբուրգ: Քաղաքական. — Պատերազմը: Հեռագրեր: «Նոր-Դար»-ի պատասխաններ: Քաղաքական. — Պոստով փաստականութիւնը: Տեղեկատու: Ցայտարարութիւններ:

Թիֆլիս, 22 դեկտեմբերի 1899 թ. ԵՐԿԱՇԱԲԹԸ ԱՅՈՒՆՔՆԵՐԻ ԳԱՆՈՒՄ

Ինչպէս յայտնում է, Երկաշաբթի դառնում տեղի ունեցած երկաշաբթը կորստաբեր է եղել այդ երկրի գիւղական ժողովուրդների համար: Ոչ թէ տասը, այլ տասն և երեք գիւղ համարեա թէ կոր:

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԿՆՈՋ ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԻՒՆ (Գի դը Մոպսանից)

Բարեկամ, դուք խնդրել էք ինձ պատմել հմ կեանքիս ամենանշանաւոր դէպքերը. ես արդէն ծերացած եմ. ես չունիմ ոչ ծնողք, ոչ դասակներ, ուստի և կարող եմ ձեզ հետ անկեղծ օրէն խօսել: Խոստացե՛ք միայն իմ անձնաւորութիւնս ուրիշին չյայտնել:

Ինչպէս ես դուք գիտէք, ես շատ եմ սիրելի և շատ եմ սիրուել. ես շատ գեղեցիկ էի. այժմ սրղէն այդ մասին կաջող եմ ազատօրէն խօսել, քանի որ նախկին գեղեցկութեանս նշոյնն անգամ չի մնացել: Մէջընդմիջ անհրաժեշտ էր իմ հոգեւոյ կեանքի համար, որչափ անհրաժեշտ է օդը մարմնական կեանքի համար. ես մասը կը գրեւադասէի անոնց սիրոյ կեանքին, առանց ուրիշ հոգեւոյ հետ կապակցութեան: Կանայք յաճախ պնդում են, որ ամբողջ սրտով միայն մի անգամ կարելի է սիրել կեանքում: Ինչ վերաբերում է ինձ՝ սէրն երբեմն ինձ այնպիսի մի ոյժով էր կիսում, որ ես անհնարին էի համարում նրա ստուգելը. այն ինչ նա հան-

ժանուել է և աւերակների տակ թողել բաղնախոյն մարդիկ. կիս-դանի մնացորդներն էլ սաստիկ ցրտին մնացել են անտուն և ապաւտտի միջոցներից զրկուած:

Միանից տառնեալ տարիներ առաջ տեղի ունեցած Համախու երկրաշարժից լիտոյ, որը համարեա թէ գետինն հաւասարեցրեց Համախին և հազարաւոր մարդկանց լծադեղ ու լծաւառքից, Ախալքալաքի երկրաշարժը երկ լորդն է, որ իւր հետեւանքներով այնքան տխուր և զարհուրելի է:

Երկրի պատիժ է ասելով պէտք չէ չփոխել, յուսահատուել: Խաւար ժամանակների միտք է այդ: Երկրաշարժն էլ բնութեան և բնոյթ է և գործողութիւն, ինչպէս օրինակ՝ նախ ի արտաքին ժամանակներն ունի իւր օրէնքներն ու մարդկանց տուած է խնդր, դիտութիւն և կամք՝ կուսիւր բնութեան արհաւիրքների գէտ: Բայց երբ անկա-

գաւ և ամենաբնական կերպով, ինչպէս փայտը վերջացած խաղաղ:

Եւսթր ևս կը պատմեն ձեզ իմ կեանքիս առաջին արկածը, որի մէջ ես բոլորովին անմիջօրէն կասկածի ենթարկուեցայ, թէ և հէնց այդ միջնակէն ապրեց բոլոր իմ յետագայ կեանքիս վրայ:

Այդ դէպքն ամուսնութեան առաջին տարուայ վերջն էր. ամուսնութեմ գրաֆ Երվէ դը Պեր...-ին ես չէի սիրում. նա հին բրետոնական ցեղին պատկանող, շատ հարուստ մի մարդ էր: Իսկական սէրն ինձ թուում է, որ պայմանաւորուած է ընտրութեան ազատութեամբ և միևնոյն ժամանակ արտաքին արգելքներով: Վերջ ոյժով փաթկում և սէրը, ի հարկէ, իսկական սիրոյ հետ ոչ մի կապ չունի. միթէ օրինական փողոքաշար կարող է տալ մեզ գաղտնի համբոյրի երջանկութիւնը:

Ամուսինս չընդ արտաքին ունէր, գեղեցիկ հասակ ու արքայազնական ձևեր, բայց ոչ աչքի ընկնող խելք. նա շատ գիտակ էր խօսելու և միշտ էլ իւր սրբ բերանի պէս սուր կարծիքները վճռապէս էր արտայայտում: Հէնց այն է՝ զգացում էր արդէն, որ նրա զրույթը (ցուած է պատրաստի գաղափարներով, որոնց իւր ծնողները նա-

րելի է, կը մարդկային ոյժն էլ չի պատում կուսիլ այդ աղէտների դէմ, պէտք է միութարուիլ գործ կատարելով:

Պէտք է, կարող է լծաւառութիւնից զերծ մնացողն օգնութեան ձեռք մեկնել անօգնականին, նեղակին:

Երկրաշարժից աւերուած գիւղերի բնակիչները մի մասը հայ է, մի մասն էլ, վրացի, մահմեդական, և մի մասը, ինչպէս իրենք իրենց անուանում են, կաթոլիկ:

Բոլորն էլ մարդիկ են, բոլորն էլ լծաւառացած, օգնութեան ըսպառող մարդիկ:

Օգնեցէ՛ք լծաւառներին, և դուք ձեզ էք օգնում:

ՄՏՔԵՐ ՆԻ ՓԵՍՏԵՐ

ՎԱՂՈՒՅՑ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Վաղը-միւս օր Նոր-Նախիջևանի բոլոր վեց եկեղեցիներում ծխականների ժողովներ են լինելու: Տեղիս հայր յաջորդը, արքեպիսկոպոս Մուշէ վարդապետ Դանազեօղեան արել է բոլոր հարկաւոր կարգադրութիւնները, որ պէտքի ժողովները որոշ կարգով և օրա-ամսով լինեն: Ի պատէ ողջունում ենք յաջորդ պաշտօնը, որով կամենում է օրինականութիւն մտնել մեր ծխական հասարակական գործերում:

Լինելիք ժողովները մեծ նշանակութիւն ունեն, որովհետեւ այդ ժողովներն միաժամանակ ընտրուելու են Աղքատաց հոգաբարձութեան վարչութեան անդամները (հոգաբարձութեան) և պատգամաւորները ընտրելու համար: Այսպէս ուրեմն՝ Աղքատաց հոգաբարձութեան նախադրութեամբ աղքատախնամ հոգաբարձութեան ընտրում են ծխականների ժողովում, իսկ զարանոցի կանոնադրութեան հիման վրայ՝ զարանոցի հոգա-

խաշարներից ժառանգելով՝ ամբարդել էին այդպիսի: Նա կրէք չեք տառաւում, ամեն բանի մասին շատ արագ ու առանց որևէ դժուարութեան էք իւր գաղափարները կազմում: Նա մինչև անգամ հասկանալ չէք Պեղում, որ իրենի մասին կարող էք մի այլ տեսակէտ էլ գոյութիւն ունենալ: Զգում էք մարդ, որ այդ մարդու գլուխն ամեն բանի համար բացարձակապէս փակ էր, որ նրա մէջ իսկապէս չկային գաղափարներ, այն յստիպան վերանորոգելու, ուղղելու՝ չէր ունենում, բայց դռներին ու պատուհաններին ներք թափանցող քամու պէս կենսունակութիւն տուող գաղափարներ:

Մեր ամբարդ գտնում էր մի բոլորովին խուլ անկեղծութիւն. այդ մի ահալին, մաշոյ, դուրաւոր ծառերով շրջապատուած շինութիւն էր: Իսկական անտառի նման պարտէզը խոր փողով էր շրջապատուած, իսկ նրա ծայրին, բայց դաշտում մենք երկու ահալին լճակ ունէինք, կղզիով ու խոտով բուսած: Այս երկու լճակները միջև, նրանց միացնող գետակի ափին ամուսինս մի խլրը՝ ճիլ էր չինել վայրի բազ որսալու համար: Ծաղկալոյսների մեր սովորական կազմից զատ մենք ունէինք ամուսնուած անհոնս հաւատարմի մի ծեր պահա-

բարձունքն ընտրում են ծխականներիցն ընտրուած պատգամաւորների ժողովում: Ամեն մի եկեղեցուց ընտրուած են տաս-տաս պատգամաւոր, իսկ այս վաթսուին պատգամաւորներն ընտրում են վեց հոգաբարձու և երեք տեղապահ հոգաբարձու:

Աղքատաց հոգաբարձութեան գործերը, ինչպէս յայտնի է ոչ միայն հայ, այլ և ուրա ընթերցողներին, գտնում են ամենատարուր դրութեան մէջ: Նախկին հոգաբարձութիւնը իւր նախագահ Մ. Պատուականի ձեռննեցութեամբ չինել է ահալին տուն, որի վրայ ծախսել է հարկու հազարներ: Մի քանի ընդհանուր ժողովներ հերթով պահանջեցին չինող յանձնաժողովից և հոգաբարձութիւնից մանրամասն հաշուետու-թիւն, որ սակայն ահա երբեք տարին է՝ չեն կարողանում ստանալ: Ոչ ընդհանուր ժողովը, ոչ քննիչ յանձնաժողովը և ոչ էլ ներկայ հոգաբարձութիւնը չկարողացան ստիպել այդ օրէնք ձեռնադրող մարդկանց, որ նրանք կատարեն իրենց պարտքը և հաշիւ տան հասարակութեանը, թէ ուր և ինչպէս են ծախսել հարկը հազարները: Այն ժամանակ Բարձրագոյնս նշանակուեց հոգաբարձութեան գործերը բնութիւն, որ և շարունակուած է մինչև օրս: Ես քանիցս գրել եմ և ընդհանուր ժողովներում ասել եմ, որ հոգաբարձութեան տան շինութեան գործը մաքուր գործ չէ, օւրեմն և այն հոգաբարձութեանը, որոնք այդ շինութիւնը գլուխ են բերել, ի շարք են գործ գրել մեր, ծխականներն, նրանց վրայ ունեցած վստահութիւնը և դրանից բխած հաւատարմութիւնը: Այդպիսի հասարակական գործիչների կարելի չէ կրկին յանձնել նոյն կամ նոյնանման հասարակական գործեր, որով կըրաշխարհէ, որ եթէ մենք նրանց յանձնենք հէնց աղքատներին փող բաժանելու գործը, նրանք մեզ հաշիւ կը տան, եթէ տան չինութեան հաշիւը մինչ օրս մենք չտեսներ, ապա կարելի է կարծել, որ այդ մարդիկն սկզբունքով իրաւունք են հա-

պան ու ինձ յիմարութեան չափ սիրող մի աղախիկ: Ես նրան հինգ տարու առաջ Սպանիայից էի բերել. նա կատարելապէս որը էր և ծնողներ չունէր: Դոյնով շատ թուի, մեծ-մեծ աչքերով ու թուի և ճակատին ցրուած մազերով՝ նա գնչուհի էր նման: Այդ ժամանակ նա ամենակից տարեկան էր, թէ և տեսող զբաւ տարեկանի տղաւորութիւն էր անում:

Վրայ հասաւ աշունը. որսի սեզոնը իւր ամենապիտան շրջանումն էր. որսում էին կամ մեզ մօտ և կամ հարեան կալուածքներում: Որսորդների մէջ ես մի կերպասաւոր նկատեցի, բարոն Ս..., որ սկսեց շատ յաճախ այցելել մեր տնոցը: Ապա նա բոլորովին դադարեց գալուց, և ես մոռացայ նրա գոյութիւնը: Ես կային շուտով ես նկատեցի, որ ամուսինս իմ վերաբերմամբ կատարելապէս փոխուել է: Նա մաշոյ էր երեւում ու անհանգիստ և ինձ չէր վաղաբշուում ու թէ և վերջին ժամանակները սակաւ էր մանում անեակաւ, բայց ես գիշերները լսում էի անեակիի դրանը մօտեցող ու մի քանի բողբոջ անց արագապէս հեռացող շատ քայլերի ձայն:

Ներքին յարկում գտնուող անեակիս պատուհանը դէպի պարտէզն էր բացուած, և ինձ յաճախ թուում էր, որ մէկն

մարում ոտնակոխ անելու հասարակութեան կամքն ու պահանջը և իսպառ հաշիւ չտալու:

Չէ. մեզ այդպիսի գործիչներ հաւկաւոր չեն: Եթէ նախիջևանցիք խելք ունեն և սկզբունքի տէր մարդիկ են, նրանք պիտի աշխատեն այս ծխական ժողովներում շինութիւն ոչ մի մարդ, որ սյուպէս կամ այնպէս խառն է եղել տան շինութեան տիրահաշակ գործին: Եւ ընդհակառակը՝ ընտրել այնպիսի մարդիկ, որոնք գործի սիրոյն հասարակական ծանր պարտականութիւնն ստանձնելով կաշխատեն պարզել այդ կնճառու հարցը, նորից վերականգնել այդ համակարգի հաստատութեան տապալումը վարկը, ետանդով կպչել գործին և լեցնել հոգաբարձութեան դատարկուած գանձանակը, կանոնադրել աղքատներին խնամելու գործը՝ թողական խորհուրդներ սահմանելով և որքան կարելի է կատարել կտակարարների բոլոր հրամանները:

Ահա իմ և այն մարդկանց ծրագիրը, որով մենք կընթերցալանք ծխականների ժողովին: Պակաս նշանակութիւն չունի և զգաւրանոցի հոգաբարձութեան ընտրութիւնը, Դարանոցի վիճակն ու վարկը ոչ պակաս ընկած է բան Աղքատաց հոգաբարձութեանը: Հարկաւոր է գարաւանոցի համար այնպիսի հոգաբարձութեան ընտրել, որոնք հասկանալին, թէ ինչ բանի համար են ընտրուած և ինչ է ներկայացնում զարանոցը: Այնպիսի հոգաբարձութեանը, որոնք փողը ի շատէ սիրէին մեր հասարակական հաստատութիւնները և մի մարդու համար չզգոնէին արեղջ զարանոցի չափերը: Հարկաւոր է ընտրել հոգաբարձութեանը, որոնք ցանկութիւն ունենային ծանօթանալու թե՛ մական զարանոցի կանոնադրութեան հետ և իրաւունք չունենային ապագայում ոտնակոխ անելու այդ կանոնադրութեան անգամ չնչին յօդուածը: Եւ ընդհակառակը՝ որպէս հարկն է գործադրելին 30-րդ, 42-րդ և այլ կարեւոր յօդուածները: Քաջութիւն ունենային ընտրուելուց յետոյ, հասարակաց օգուտն

ամբողջ շուրջը պտտում էր: Եւր այդ մասին ես ամուսնուտ ասացի, նա մի քանի վայրկեան շիշտակի վրաս նայեց ու ապա ասաց՝ «Անհանգիստ մի լինիլ, պահապանն է»:

Մի անգամ երեկոյեան, ճաշի վերջում, էրվէն չափազանց ուրախ ձեւանալով հարցրեց ինձ.

— Զէք կամենում երեք ժամի չափ անցկացնել պահանջուող սպանելու համար այն աղուկին, որ ամեն երեկոյ գալիս իմ վառիկներն է ուտում:

Ես չափազանց դարձաւայ այս առաջարկութեան համար և չգիտէի ինչ գործադրեց այն հանգամանքը, որ ամուսինս այդ գիշեր մի առանձին նեարդային դրութեան մէջ էր. նա սաստիկ լուրում էր մէկ վրեց տակնով, մէկ էլ յանկարծ նստելով:

— Զատ լաւ, իմ բարեկամ:

Պէտք է կցել, որ ես տղամարդկանց հետ համահաւասար որսի էի գնում քայլ և վարդա սպանելու և նրա այդ առաջարկութեան մէջ ոչինչ տարբերակ չունէի: Սակայն ինձ դարձաւայ այն հանգամանքը, որ ամուսինս այդ գիշեր մի առանձին նեարդային դրութեան մէջ էր. նա սաստիկ լուրում էր մէկ վրեց տակնով, մէկ էլ յանկարծ նստելով:

Մօտ ժամը օտսին նա հարցրեց ինձ.

ի նկատի ունենալով, անկ անհրաժեշտ անդամահատութիւնը:
Թող այս բոլորը լաւ իմանան նախի-
ջանքները:

Մինաս Բերբերեան

Բ Ե Ր Ո Ն Ի Կ Ո Ն

Ինչպէս երևում է Թիֆլիսում ստա-
ցիոնը նոր հեռագրերից, Ախալքա-
լարի գաւառի երկրաշարժի մասին
հաղորդումը նախնական տեղեկութիւն-
ները, զօրադրաբար, ոչ թէ չափազան-
ցուած են եղել, այլ աղէտի պատճա-
ռած շատ ահուկի հետեանքները չեն
եղել հաղորդուած, որովհետեւ սկզբում
յայտնի չէին եղել: Այսպէս, օրինակ,
«Կալկադա»-ին հեռագրում են, որ կոր-
ծանուած են ոչ թէ տասը, այլ տասն
և երեք զուգ, որոնցից վեցը բոլորովին
քարուքանդ են եղած, իսկ մնացածնե-
րը—աւելի քան կիսովին: Եթէ հաւա-
սանք նոյն լրագրի հեռագրին, աւե-
րակները տալից առ այժմ հանուած
են մօտ 600 (վեց հարիւր) զիւկ: Սա
մի սուգալի թիւը է. մարդկային այս-
քան զոհեր շատ քիչ են պատահում
երկրաշարժների պատճառով: Եւ չի-
կարելի է երեւակային կենդանի միա-
ցածները վիճակը, բայց երկրի տակ,
20—24 աստիճան սառնամանիքի մէջ:
Կործանուած գիւղերն է ուղարկուած
գործակալ մի զօրախումբ: Նաւահինի
կնիքից, նոյն տեղերն են ուղարկուած
սանկտաբական խմբեր վերականգնելով,
պատերազմական հիւանդանոցներով և
կենդանաբան Թիֆլիսում: Թիֆլիսում
պաշտօնակատարը զեկտեմբերի 20-ին
մեկնեց Ախալքալար անձամբ այցելելու
կործանուած գիւղերը և հարկաւոր կար-
գադրութիւններն անելու: Դեկտեմբերի
20-ի գիւղերը, զիւկներն աւերակների
տակից հանելու համար, պիտուիները
կատարում էին զինուորական ու կեն-
դանաբանական խմբեր: Կործանուած
գիւղերը, որոնք գտնուում են Բալայէթի
վիճակում, մեծ մասամբ հայաբնակ են:
— Ինչպէս երևում է, մեր երկրի ա-
մեն կողմը, նոյն օրը, երկրաշարժ է ե-
ղել: Դարաբլիւսից, Քալէայից, Գորուց
և միանալից հեռու տեղերից միևնույն
նոյն դրուած: Գորուց կըլնուել է այն, ինչ
որ Թիֆլիսում, նոյնը հաղորդում են մեզ
և Դուշէթից՝ առաջինը շատ զօրեղ, երկ-
րորդը զօրեղ՝ բայց աւելի կարճատեւ,
իսկ երեւելու բոլորովին թոյլ:
— Լուսաւորութեան միաստութեան
1900 թուականին անկիւր ծախքերի
ընդհանուր գումարը որոշուած է
33,180,829 ռ., որն այս տարւոյ ծախ-

քերից աւելի է 4,419,658 ռուբլով:
Ծախքերի այդ աւելումը գումարը գոյա-
ցել է հետեւեալ կերպով. որոշուած է
է եկող տարի աւելացնել համալսարան-
ների պահպանման համար—355,920 ռ.,
գիմնազիւնների, պրոգիմնազիւնների,
ռէալական ուսումնարանների և զանազան
տիպի արդիւնաբերական դպրոցների
պահպանման համար—283,007 ռ., քա-
ղաքային և գաւառական ուսումնարան-
ների—136,003 ռ., ծխական դպրոց-
ների—116,465 ռ., ուսուցչական ինս-
տիտուտների, սեմինարիաների և ու-
սումնարանների—711,631 ռ., ժողովրդ-
դպրական դպրոցների վերատեսուչների
և տեսուչների նոր պաշտօնների համար—
109,618 ռ., առանձին դպրոցական
հաստատութիւնների, գլխավորապէս
սեմինարիական ինստիտուտների—
85,401 ռ., նոր շէնքերի համար—
1,893,584 ռ., նպատակաւ զանազան դպրո-
ցական հաստատութիւններին—23,106
ռ. և գիմնական դպրոցների համար պահ-
պանման համար—50,036 ռ.: Ամե-
նախորդը շէնքերը, որ պիտի կառու-
ցուին 1900 թ., վեց համալսարան-
ների կից կանգնելիք ուսանողական
հանրակեցարաններն են, որոնք նախա-
կեն 1,500,000 ռ.:

— Զուտով Թիֆլիսում, «Փառքի տա-
ճարում, բացուելու է յայտնի նկատիչ
պ. Արշալ. Փէթլաճեանի նկարների
ցուցահանդէս: Գ. Փէթլաճեանը մեծ
աշուղթեամբ մասնակցել է Պետերբուր-
գի և Եւրոպական շատ նշանաւոր
քաղաքների նկարչահանդէսներին: Վեր-
ջերս նա իւր նկարների ցուցահանդէսն
էր բացել Քալէայում: Թիֆլիսում ի-
ցոյց դնելու է մօտ 50 նկար:

— Դեկտեմբերի 16-ին Մոսկուայի
հնագիտական ընկերութեան նիս-
տում Մ. Վ. Նիկոլսկին մի զեկուցում
է կարգացել գերմանական գիտնական
ներ՝ Լեմանի և Բելիի զեկու Պոլկաւ,
Պարսկաստան և Թուրքիա կատարած
գիտական ուղևորութեան հետեանքի
մասին: Այդ ուղևորութիւնը, որ պիտի
շարունակուի մի քանի տարի, կազմա-
կերպել է Բելիին մարդաբանական և
ցեղագրական ընկերութիւնը հայաստա-
նի հողի վրայ ուսումնասիրելու համար
առարկական - բարեխաղան ժամա-
նակի հնութիւնները և մասնաւորապէս
նոյն ժամանակից մնացած բնակավայրե-
րը: Այդպիսի բնակավայրերը գոյութիւն
ունին և Անդրկովկասի սահմաններում,
ուր այդ արձանագրութիւնները հաւա-
քել և ուսումնասիրել է ինքը՝ զեկու-
ցանողը՝ պ. Նիկոլսկին Մոսկուայի հնա-
գիտական ընկերութեան յանձնարարու-
թեամբ: Այս գործում պ. Նիկոլսկու աշ-

խատանքներն եռանդուն մասնակցու-
թիւն է ունեցել նմանապէս Ս. Ս. Ի-
ւանովսկիի Խուզարկութեան շատ զնա-
տելի նիւթեր են հաւաքել, որոնք ար-
դէն մասամբ հրատարակուած են Մոս-
կուայի հնագիտական ընկերութեան
«Труды» ժողովածուների մէջ: Զեկու-
ցանողի աւելով, գերմանացի գիտնա-
կանները ոչնչով չեն հարստացրել արդէն
եղած տեղեկութիւնները ուսումնական
և պարսկական հայաստանի մասին, բայց
Վան քաղաքի և Վանայ լճի մօտ նրանց
աշուղթել է շատ նոր բնակավայրեր գտ-
նել և կրկնապատկել ցեղագրական նիւ-
թը:

— Երեկ Թիֆլիսում վախճանուեց
Թիֆլիսի յայտնի բժիշկ Մինաս Տէր-
Մկրտչեանը:

Հանգուցեալը կանանց բժիշկ էր, ան-
խնայ աշխատակուր և իւր գործին հմուտ:
Նրա մասնաւոր հիւանդանոցը իւր սարգ
Ռ. Կարգով միակն է Թիֆլիսում և կա-
րող է պատիւ բերել Թիֆլիսից շատ
և շատ բարձր դրութեան մէջ գտնուող
Եւրոպական քաղաքներին: Հանգուցեա-
լը ներսիսեան դպրանոցում է ստացել
իւր սկզբնական կրթութիւնը, իսկ մը-
նացածը իւր անօրինակ աշխատասի-
րութեանն է պարտական. անպատրաստ
ընկնելով Բելիին՝ չարաշ կեանք վարե-
լով, գիշեր ցերեկ աշխատելով՝ կարողա-
ցաւ Բելիին համալսարանի բժշկական
ֆակուլտետում բժշկութեան դոկտորի
ընտրութիւն տալ, և այնուհետեւ մօտ
20-ը տարի Թուրքիայում և վերջը Թիֆ-
լիսում իւր կանանց բժիշկ գործել է՝
կարելի է ասել, գիշեր և ցերեկ: Նա
իւր աշխատութեամբ կանգնեցրեց Թիֆ-
լիսում յայտնի կանանց մասնաւոր հի-
ւանդանոցը: Հանգուցեալը թողնում է
բայց կարողութիւնը և մի գաւալ, որ
ուսանող է Մոսկուայի բժշկական ֆա-
կուլտետում:

ՀԱՅՈՑ ԹԱՏՐՈՆ ԲԱՆԻՈՒՄ

Վերջին ժամանակ մի քանի ներ-
կայացումներ են տրուել, որոնց մասին
աւելորդ են համարում երկրորդին խո-
սել, նախ՝ որ մի քանի տեղում մեր բե-
մի վրայ խաղացուել են այդ պիէսները
և նրանց մասին գրուել է, երկրորդ՝
այնքան փոքրաթիւ հաւաքակալութեան
առաջ են խաղացուել և այնքան ան-
կենդան, որ աւելի կրկնութիւններ կա-
րելի է համարել քան լուրջ ներկայա-
ցումն: Այս տարի հինգ սկզբից ներկա-
յացուցումները ցերեկում ինկու պատճա-
ռով, ժողովուրդը քիչ էր յաճախում:
Այժմ այդ անյարմարութեան վրայ ա-
ւելացաւ և անտանելի եղանակը, որ

հնարաւորութիւն չի տալիս տնից դուրս
գալու և մեր ցուրտ ցերեկում նստելու
մինչև ժամը 1-ը: Ժողովուրդին չի գրա-
ւում և խաղին էլ կենդանութիւն չի
տալիս նոյն իսկ տիկ: Սիրանոյշի մաս
նակցութիւնը կամ ըստ ճշմարտանա-
ցութիւնը տիկ: Աւետեանի:

Վերջին ժամանակ խաղացուած պի-
էսներն են՝ «Գնչուհի Զանգա», «Զար-
կի Մօրաքոյրը», «Բոյր Թերեզա» ն, որի բո-
ւմայն «Գնչուհի Զանգա» ն, որի բո-
ւմայն «Գնչուհի Զանգա» հետ կամենում են ծա-
նօթացնել:

Գնչուհի Զանգան (տիկ. Սիրանոյշ)
մանկութիւնից աչքի է ընկել իւր գե-
ղեցկութեամբ. հպարտ բնավորութեամբ
և կենսախնդրութեամբ. նրան նկատում
է վերջնում է իւր մօտ հարուստ Նո-
տարա Սիրանոյշը, կրթում, մեծացնում
է և ապա պատկուած նրա հետ Զան-
գան իւր խնամակալ ամուսնուն չի սի-
րում, բայց սովորեցնում է նրա հետ և
իւր հօր մօտ չի վերադառնում, որով-
հետեւ սարսափով յիշում է մանկութեան
դառն արքայութիւնը, ցնցոտիները, այն
արհամարհանքը, ծաղր ու հալածանքը
հարուստների կողմից, որոնց ներկայ
են գնչուհիներ և չքաւոր դասակարգ-
ւորութիւնը: Զանգան ուղում է հարուստ վի-
նի, ազատուել արհամարհանքից, ծաղ-
րից, հալածանքից և հաւասարուել ու-
րիշներին:

Նրա ամուսնութիւնից մի քանի օր
առաջ վերադառնում է արտադրա-
նում ուսումն աւարտած փաստաբան-
բանաստեղծ Եսենիլ—տեղական նախկին
հարուստ; բայց այժմ անակցած Դը-
միտրի Փորտուհիի որդին: Եսենիլը
մանկութիւնից սիրել է Զանգային, այժմ
էլ սիրում է նրան, բայց, տեսնելով որ
Զանգան իւր գեղեցկութիւնը, երիտա-
սարդութիւնը ծախել է, ծնողին մոռա-
ցել և ամուսնանում է հարուստ Նոտա-
րայի հետ, հիասթափուած է, երես է
զարմուտ Զանգայից, երբ սա հինգ
իւր ամուսնութեան առաջին օրը, սար
սափով դառնում իւր գործած սխալը,
վաղում և ընկնում է Եսենիլի գրկը:
Եսենիլը մեծում է Զանգային և ամուս-
նանում է նախկին միևնույն Միլա-
րդանի աղջկայ՝ Պիայի հետ, որի օժի-
տով ազատում է իւր ընտանիքը սնան-
կութեան խայտառակութիւնից: Զան-
գան սարսափում է ինքն իւր համար
պատրաստած կեանքից, իւր ամուսնուն
ատում է, սիրած մարդուց մեղաւում և
հօրից անխնայ: Այս դրութիւնը նրան
յուսահատեցնում է. կեսերը նրա աշ-
քում կորցնում է իւր արժէքը, ուստի
նա վճարում է մեծանշ, թոյն է պատրաս-
տում, որ ընդունի. հինգ այդ բոլորին

լուծ է իւր հօր Զուլթակի ջանքը, որ
նուազում է մեռած մօր սիրած երգը:
Զանգան մի րոպէ մոռանում է թոյնը,
լարուած լուծ է նուազում թոյնը. այդ
ժամանակ նրա ամուսնին թոյնալի
սենեակից դալիս է և ծաղալի լինելով,
վերջնում է բաժակը և մինչև Զանգայի
զգուշացնելը լուծում է պատրաստած
թոյնն ու մեռնում: Այս յանկարծակի
մահուան դէպքից օգուտ է բաղում տե-
ղական դատաւորը Պոտապի Զուլթա-
կ (պ. Պետրոսեան), որը վաղուց սիրում
է Զանգային, քանիցս առաջարկութիւն
է արել, բայց միշտ մերժում է ստացել:
Այժմ այս մահուան դէպքը կամենում է
իւր նպատակների համար շահագործել:
Նա Զանգային առում է, որ նրա ամուս-
նուն թունաւորել են, ու թունաւորողն
ինքը Զանգան է և թէ այժմ նրա վի-
ճակը իւր ձեռքին է. հիթ է Զանգան
համաձայնի նրանք լինել, այն ժամա-
նակ նա այս յանկարծակի մահը կը
ծածկէ. իսկ հակառակ դէպքում նա
Զանգային կըմեղադրէ և կապաղացնուի,
որ ամուսնուն թունաւորել է՝ նրա հա-
րստութեամբ ուրիշի՝ Եսենիլի հետ ապ-
րկու նպատակով: Զանգան բաց է իրայ
մերժում է նրա առաջարկութիւնը և
դատի է նիւթարկում, ու բոլոր-տեղիկին
ծառնօնները նրանից երես են դարձա-
նում, բացի Եսենիլից, որը յանձն է
առնում նրան պաշտպանել: Դատավա-
րութեան ժամանակ Եսենիլը սրտապին
և ջերմ ճառով պաշտպանում է Զանգային,
ժողովուրդը և երկուսը դատաւորները
Զանգայի կողմն են տնցնում, մանա-
ւանդ երբ Զանգան դատաւորի ստոր
առաջարկութիւնները մերկացնում է:
Հինգ այդ բոլորին կատարած գիւղա-
ցիները իսկու են մտնում և նրանից
մէկը՝ Դրաքոշ հանդէ է առքանակ և
ուղում է արձակել Զանգայի պաշտպան
Եսենիլի վրայ: Զանգան առաջ է վազում,
Եսենիլին իւր կրծքով պաշտպանում ու
ինքը նրա տեղ մեռնում: Մահուան րո-
պէին նա գիւղացիներին, որոնց դատը
յանձն էր առել պաշտպանել Եսենիլը,
հանկարծում է, որ Եսենիլը միշտ նրանց
բարեկամ է եղել. միշտ ջերմութեամբ
նրանց իրաւունքները պաշտպանել, և
թէ ուրիշներն են, որ նրանց հարստա-
հարկ են և Եսենիլին նրանց առաջ
գրաւարտել: Ապա թէ մեռնում է, որով
և պիէսը վերջանում է:

Ինչպէս բովանդակութիւնից տեսնում
էք, գրուածքի մէջ ոչ մի տիբրապետող
գաղափար չկայ, ոչ մի լուրջ խնդիր
չի լուսաբանուած կամ լուծուած. այդ
կողմից պիէսը շատ խառն է և անորոշ:
Բայց բնական է կենդանութիւն լի. դրա
համար էլ խաղը շատ կենդանի էր և
նախկին ժամանակից քանի մի քանի
գիւղացիներ, ընկանքը: Բայց յան-
կարծ մի ուրիշ զգացմունքով բըռ-
նում՝ նա ոտքի ելաւ ու դէպի դիակը
նետկալով գրկեց երկու ձեռքով, ծածկեց
կրքում հարստայնութիւնը նրա աչքերը,
չըբռնեցները շրթնուրներին փակեց ու
մի խօսքով՝ նա կարծես թէ դրանց մէջ
սիրահարի փաղաքշանքներ էր որո-
նում:

Ոտքի ելնելով՝ ամուսնին նայեց նրան:
Այժմ նա հասկացաւ ամենայն ինչ:

— Ներքին ինձ, թանգալիս, — ասաց
նա սուքիս գրկելով. — և կապաղում
էի քո անհարգութեամբ իմ համար և
սպանեցի այդ աղջկայ սիրահարին. պա-
հապան ինձ մոլորեցրեց:

Մակայն ես դիտում էի այն համոյր-
ները, որ կենդանին մեռածին էր տա-
լիս. ախ՛նջ էի դնում նրա հեկեկաշը-
ններին, իսկական սիրոյ արտայայտու-
թեան:

Եւ այդ վայրկեանին ես հասկացայ,
որ ամուսնուս հաւատարմ չեմ մնալ:

— Պատրաստ էք:
Ես ոտքի ելայ. նա հրացանս տուաւ
ինձ. ես հարցրի.

— Ինչպիսիք լցնեմ հրացանս թէ կո-
տորակով:

Նա դարձաճամբ վրաս նայեց.

— Օ, ի հարկէ, կոտորակով... այդ
էլ բաւական է, միամիտ եղէք... բայց,

— աւելացրեց նա մի քանի բոլորէից յե-
տոյ տարօրինակ ձևով, — դուք կարող
էք ձեր զարմանալի պարարկութեամբ
պարծենալ:

Ես ծիծաղեցի.

— Ես, է՛ միթէ մի առանձին պաղա-
ւանդութիւն է հարկաւոր մի աղուս
սպանելու համար. ինչ է պատահել
ձեզ, բարեկամս:

Մենք մեր հրացաններն առանք ու
կամացուկ պարտէզ իջանք: Ամբողջ
տունը խոր քնի մէջ էր. ամբողջացած
լուսինը դեղնագոյն էր ներկել հին,
մուսլ տուներ, որի սալաքար կտուրը
զօրջ գոյն էր առել: Նրա վրայ բարձ-
րացող երկու փոքրիկ բուրգերի ծայրե-
րը լուսնի լուսոյ տակ պալուում էին:
այս պաղաւ, մեղմ, տխուր գիշերուայ
խաղաղութիւնը ոչինչ չէր խանգարում...
ամենաթիկն քամի անգամ չկար, ոչ
զօրեղերի կակուց, ոչ բուր օդը... Ամե-

նայն ինչ կաշկանդուել էր կարծես:
Երբ մենք պարտէզի վիթխարի ծա-
ռերի տակ հասանք, ես ալիմայից դո-
ղացի. խոսեալ էր և թաց, ընկած տե-
րեկների սուս հոտը կլանում էր ինձ: Ա.
մուսլինս լուս. էր. նա ախ՛նջ էր դնում
նայնիւր լուսարի մէջ, որսորդի ջերմով
բռնուած: Վերջապէս մենք հասանք
լճակների մօտ: Մրանց զարդ եղէգնու-
տը կարծես թէ անշարժութեան էր
մատնուած, և միմիայն ջրի ամենաբար-
ձր մակերևոյթի վրայ հաղիւ նշմարե-
լի տուեղները էին երևում: Ժամանակ
առ ժամանակ մակերևոյթի մի օրեկ
կէտում շարժում էր նկատում, որից
թիկն շրջաններ էին կազմում, նման
սնահաման մեծացող փայլուն կնճիռնե-
րի: Երբ մենք հասանք այն խրճիթը,
ուր պէտք է թաղչէինք, ամուսինս ինձ
առաջինը ներս մտնելու ճանապարհը
ուսու. ապա նա սկսեց դանդաղաբար
լցնել իւր հրացանը. նկատելով որ ես
դողացի, նա հարցրեց.

— Գուցէ ձեզ համար բաւական է այս
փորձանքը, այն ժամանակ յետ դա-
նէք:

Չափից դուրս զարմանալով այս խօս-
քերի վրայ, ես պատասխանեցի.

— Ամենին. ես այսպիսի սուս վերա-

դառնալու համար չեմ եկել. և ինչ է
պատահել ձեզ այսօր:

Նա քիչ տակ մըթմըթաց.

— Ինչպէս որ կամենաք:

Եւ մենք զապալին սպասելով կարծես
թէ արձանացել էինք: Այդ պարզընկալ
գիշերուայ ծանր անդրադարձիւնը ոչինչ
չէր խանգարում: Գէթ ծամի չափ ան-
ցած ես կամացուկ հարցրի.

— Դուք հաւատացած էք, որ աղուէ-
սը հինգ այստեղով կանցնէ:

Երկն սարսուռ, կարծես թէ ես
նրան խայթեցի և շրթուներն ա-
կանչներով կպցնելով շնչեց:

— Կատարելապէս հաւատացած եմ,
հասկանում էք:

Եւ դարձաւ սիրեց կատարեալ լու-
թիւն:

Կարծես թէ ես ուղում էի ննջել,
երբ ամուսինս ձեռքս բռնելով և գոյնը
նետած չոր ձայնով արտասանեց.

— Տեսնում էք դուք նրան այնտեղ,
ծառերի ետեւ:

Բայց որքան էլ որ ես նայում էի,
ոչինչ չէի կարողանում ջոկել: Աչքն
ինձնից չհեռացնելով շրթնէ կամոցուկ
հրացանը բարձրացրեց: Ես ես պատ-
րաստուեցի հրացանս պարսկել, երբ
մեզինք երեսուն քայլ հեռու լուսնի լու-

յաջորդ: Ամենից շատ յաջողութիւն ունեցան պ. Պետրոսեան, Կար. Սիրանյան և պ. Արեւելեան: Ինչպէս առաջ էլ նկատուի հնէ, տիկ. Սիրանյան յուռ, անխօս տեսարաններում տանջուիլը, մորմուքներն անմահ է և զգալու հետաքննող: Պ. Արեւելեան թարմ և ուրախացուցիչ տրապուրդութիւն էր թողնում իւր ոգևորութեամբ խաղով:

Կարող եմ հաստատ առել, որ պ. Պետրոսեան այդ երկիւյս մի այնպիսի յաջողութիւն ունեցաւ, որպիսին այս տարի երբեք չէր ունեցել. գրիւմը, ձայնը, շարժումը քնքրել, քայլուածքը, մանաւանդ տակտը շատ մտածուած էին և միանգամայն մեր առաջն պատկերացրին մեր ժամանակի ամենատարածուած մի հերոսի՝ Եսաթով, փառասէր, փողատէր, կնամով, ամեն մի սուրբ զգացմունք իւր մէջ մեղցրած դատախազին, որը պատրաստ է ամեն ստոր բան կատարել, բայց այնպէս, որ այդտեղ «ստոր» բառը պաշտօնագրէս անկարելի լինի դրօշմել նրա արարքներին ճակատին: Պ. Պետրոսեան լաւ և ուսումնասիրելի դարուս այդ հերոսներին և մեծ հմտութեամբ էլ խաղաց, գոյն և միտք տալով այդ պիւնիւն:

Գր. Առաւ

Բազու, 17 դեկտ.

ԹՂԱՎԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՆԱՄԱԿ ԳԵՐՈՒՆԻՒՆԵՐԻ
(«Նոր-Գար»-ի թղթակցից)

ՍՏՐԱՍՏՈՒԹՅՈՒՆ, 20 դեկտ. (ն. տ.)— Որպէս յայտնի է, արեւելեան քրիստոնէայ ազգերի մեծ տօնը Ջանիւն է, իսկ արեւմտեան քրիստոնէայ կուլտուրական աղբիւրի մեծ տօնը՝ Քրիստոսի Ծնունդը: Գրեթէ մի ամիս առաջ գերմանացիները մեծ փութով պատրաստութիւններ են տեսնում այդ մեծ տօնը հանդիսանալու համար: Ամենից առաջ խառնութեաններն ամեն շնորհ գործ են գնում աւելի շատ յաճախողները գրաւելու համար, խառնութեան պատուհանները զարդարում են ամենայն խնամքով: Մեծ խառնութեան հրակայական պատուհանները մի մի ցուցահանդէս են պատկերացնում: Անցեալ օրը Քերլինի մի թերթում կարդացի, որ Քերլինի առեւտրական մեծ տներէն մէկը երաժշտական մի լաւ օրկեստր է պահում Ծննդեան տօնից առաջ: Ինչ ասել կուզէ, որ այդ օրինակին կընտանեն բազմաթիւ ուրիշ հարուստ առեւտրական մեծ տներ: Եւր յաճախորդներն ապրանք են գրնում, նրանք միաժամանակ հրճուած են զգոյցիկ երաժշտութեամբ: Ժամանակի ընթացքում, գուցէ ոչ հարուստ վաճառականներն էլ իրենց խառնութեանում տօներէն առաջ երաժշտական խմբեր կը պահեն: Այդ տեսակ բան մեր երկրում 100 տարուց յետոյ էլ չի լինիլ, բայց ո՞վ գիտէ, գուցէ և առաջին ընդօրինակողը մենք լինինք... Ծննդեան տօներէն առաջ խառնութեան պատուհանները զլխաւոր զարդը կազմում են «Ծննդեան տօնի մարդը», որին գերմանացիք կոչում են «Weihnachtsmann», և «Ծննդեան տօնի ծառը» (Weihnachtsbaum), որին գերմանացիք կոչում են և «Քրիստոսի ծառ» (Christbaum): Ծննդեան տօնի մարդը՝ մի ծերուկ է երկար, աշուր մազերով և նոյնպէս երկար մորուսով, որ միաժամանակ պատկերացնում է ցուրտ, ձիւն-ձիւնեւ ծննդեան տօնի խորհրդաւորութիւնը: Անմղ, փոքրիկ երեւանների սիրելի ծերունին է նա, որ նրանց այդ տօնին ընծաներ է տալիս, և որին նրանք այնպիսի անհամբերութեամբ և փափակով մի ամբողջ տարի սպասում են: Հետաքրքրական է երեկոյնները մի պտոյտ կատարել Քերլինի, Լայպցիգի կամ Մարաբուրգի պէս մեծ քաղաքները զլխաւոր փողոցներում Ծննդեան

տօնից առաջ: Պատահանները բազմաթիւ գոյնզգոյն երկերական մեծ ու փոքր լամպերները մի ֆանտաստիկ պատկեր են ներկայացնում. և երանի նրան, որ շատ դուրս ունի, իսկոյն մտնում է խառնութեան իւր սրբաւոր ուղածը գնում, իսկ թշուառները, շունետները... Խնդիւրը ժամերով կանգնում են խառնութեանը առաջ, նախում, նայում և արտաբերում հեռանում: Գէթ ինչպէս, ուղարկը կերպով դիտելու մէջ նրանք բաւականութիւն են զանում:

Մարաբուրգը, որպէս գերմանական մեծ քաղաք ոչ, մի բանում ետ չի մնում ուրիշ գերմանական մեծ քաղաքներից, զեռ շատ բաներում նրանցից առաջ է. այստեղի խառնութեան ակիլ ճաշակով են զարդարուած, որովհետեւ էլ զարդաները Ֆրանսիացիներից Շաշակ են սովորել, որից գերմանացիները յաճախ գործ են լինում: Ամենուրեք մեծ շարժում, առեւտրի կենդանութիւն է նկատուում. այստեղ էլ հրապարակներում և բուլվարներում ժամանակաւոր փայտածածկ խառնութեան կանգնեցրել, որոնք Ծննդեան տօնի երաժարական (Masse), տեսնականաւորն են. այդտեղ զլխաւորապէս շքաւոր դատապարհն է գնում իրեն անհրաժեշտ բաները: Ծննդեան տօնի լին հարուստ թէ աղքատ գնում են. տոնածառեր և զարդարում իրենց կառողութեան շափով: Գերմանացիք Ծննդեան տօնին միմեանց, իրենց մեծածառերին ընծաներ են տալիս: Ծննդեան տօնի առիթով ամեն տարի մի գրականութիւն է հոտեղուում, որ կարելի է անուանել «Ծննդեան տօնի գրականութիւն»: Գործերն ընծաների մէջ մեծ տեղ են բռնում:

Ա. Եղիզար

ԲԱՆԱԿԱՆՆԵՐ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

«Pall Mall Gazette»-ը հաշուել է, որ Անգլիան պատերազմի դաշտը կարող է հանել 1/4 միլիոն զինուոր կամ, աւելի ճշտելով, երկու միլիոն: Իւրաքանչիւր լից տարուց յետոյ արձակուում են 238,000 կամաւոր և ուրիշներն են մեղում նրանց տեղը: Բացի դրանից, արձակուում են պահեստի շատ զինուորներ, նմանապէս և ամեն տարի մի քանի հազար ծովային զինուոր է արձակուում, ունենալով 100,000 այդպիսի զինուոր: Գրանք բուրն էլ պատերազմական գործը սովորած անձեր են: Եթէ այդ բոլոր մարդիկ նորից ծառայելու կուշուեն, այն ժամանակ կատաւորութիւնը իւր տրամադրութեան տակ կուշենայ գրեթէ երկու միլիոն զինուոր, որոնք ընդունակ կըլինին ծառայելու ինչպէս բուն Անգլիայի սահմաններում, այնպէս և երկրի սահմաններից դուրս:

«Morning Post»-ի թղթակցի Ուիլյամսը 2երչիլի փախտի մասին հետաքրքրական մանրամասնութիւններ են հաղորդում: Նոյեմբերի 28-ին (չկիտ. 10-ին) 2երչիլը բոլորների զլխաւոր հրահանատար Ժոզեֆին մի նամակ էր գրել, որի մէջ յայտարարում էր, թէ ինքը լրագրի թղթակցի լինելով չէր մասնակցում կուշին, ուստի խնդրում էր, որ իրեն ազատ արձակեն: Գինեթով Ժոզեֆը պատասխանեց, թէ նա գրել է պահում այն բանի հիման վրայ, որ նա ոչ թէ միայն մասնակցել է կուշին, այլ և, ինչպէս պատում են նատալի լրագրները, նրա քաջութեան շնորհիւ է եղել միայն, որ անգլիացիներին աջակցել է ազատի իրենց երկաթուղու զրահատը գնացրել մնացորդը: (Ինչպէս յայտնի է, 2երչիլը գրել էր բունուած իշխել գնացրել վրայ բոլորների գործած յարձակման միջոցին): Բոլորների զլխաւոր հրահանատարն աւելայրեց, թէ ինքն անձամբ չի ճանաչում 2երչիլին, բայց հաւատում է նրա ազնիւ խօսքին, որ նա չի իղել կուշու:

ների թուում. ուստի և հրամայում է ազատ արձակել նրան: Բայց այս պատասխանը չափազանց ուշ հասաւ տեղ: Պախտիւթով, որ իրեն ազատութիւն չեն տալ, 2երչիլը նոյեմբերի 30-ին (չկիտ. 12-ին), երեկոյեան, փախաւ, թողնելով մի նամակ, որի մէջ շնորհակալութիւն էր յայտնում Տրանսիլանի կառավարութեանը իրեն ցուց տուած հոգաբարձութիւնների համար: Կարծում էին, որ 2երչիլն ուղղուել է Ֆլալի հիւսիս-արեւելիս, բայց բանից ներքեց, որ նա ճանապարհ էր ընտրել գէպի Լոբենց-Մարկեց, ուր և հասաւ ողջամբ: Այս տեղեկութիւնը Լոնդոնի կուշներում ընդունուեց անսովոր ոգևորութեամբ:

Գինեթով Գառնիլը խախտողութեան թեան խիստ միջոցներ է ձեռք առնում այն տարրերի դէմ, որոնք թշնամի են նկատուում Անգլիային: Այս օրերս նա մի կողմ է հրատարակել, որով հրամայում է, որ 12 տարեկանից վեր տղամարդիկ, ինչ աղքատիւն էլ որ պատկանում լինին նրանք, հեռանան Ստերկսթրիմը շրջակայքում եղած կամ լինելի պատերազմական գործողութիւնների վայրից կամ հուսալքուած մի տեղ բաւակի մօտ, ուր ցուց կըտայ զօրքերի հրամանատարը, որպէսզի հեռ լինի նրանց հակել: Այդտեղ երանք իրենք պիտի հոգան իրենց կարքերը: Ամեն ոք, ով կըկատուի արեւելուած տեղի (շուրջ 18 վարստ) սահմանում, կը ձերբազատուի:

Վանսայի լրագրներից մէկի աշխատակցը հաղորդում է Լայպցի հետ ունեցած իւր խօսակցութիւնը: «Միջնորդութեան մասին ես ոչ մի հրահանգ չեմ ստացել», ասել է Տրանսիլանի ներկայացուցիչը: «Ինչ վերաբերում է իրերի գործիւնեան մասին իմ ունեցած հայտացքին, կարելի է ասել, որ երկու հասարակագետութիւններն էլ վճռած են պատերազմը շարունակելու: Նրանք ոչ մարդկայն պակասութիւն ունեն և ոչ ռազմամիջոցների, և նրանց չի վախեցնում նաև Թուրքիոյ ու Գիւնիների պատերազմի վայրն ուղարկել: Այդ երկու զօրակարներն էլ աւելի ևս յամառ ընդդիմութեան կը հանդիպեն, քան նրանց նախորդները: Զատ բոլորներ հապաղեցում և նատալում ուրախ կըլինին միմեանք մեր զօրքանակի հետ, օգուտ քաղելով Թուրքիոյ պաշտօնից, որը նպաստում ունի ռազմացիւնու մեղ: Ի վերջոյ Լայպցին տեղ է, թէ ցանկալի է, որ պատերազմը չուտով վերջանայ, ի նկատի ունենալով այն վտանգը, որ սպասուած է երկու կողմերին ևս սեւամորթ ցեղերի ապստամբութիւնից:

ՀԵՌԱԳՐՆԵՐ

ՎԵՃՏՐԱԲԱՐՈՒՄԻ, 17 դեկտեմբեր. Անցեալ գիշեր փոխադարձ հրացանաձգութիւն եղաւ անգլիական բանակի յառաջապահների և բուլգարի մի զօրախմբի միջև: Վերջերս փորձ եղաւ ռազմացիւնու երկաթուղու համարաւորը. յանցարարներից մէկը բռնուեց և առնու ու տեղը քնդակահար եղաւ, միւսը փախաւ: Զինուորական իշխանութիւնը կատարելապէս նախապատրաստուած է այդպիսի միջակայքի համար: ԼՈՆԴՈՆ, 19 դեկտեմբեր. «Times»-ին Փերիցի, գեկտեմբերի 17-ից, հեռագրում են, որ գինեթով Ուայտի Լեդի-Սմիթից դուրս գալու և թշնամու վրայ յարձակում գործելու լուրը չի հաստատուած: Փերիցի, գեկտեմբերի 19-ից, ստացուած մի հեռագրից երկուս է, որ փոթորկալի մօտ գիշերով այնտեղ երկու յարձակում է գործուած, որոնք սակայն անյաջող են անցել: Անգլիական զօրքերը թշնամու են մինչև օսկերներ և պատերազմին կրիլ: Պաշտօնապէս հաղորդում է. Մեծուշի բանակի գրութիւնն անփոփոխ է: Փերիցի տեղեկագրում է, որ բոլորները հեռացել են Թուրքիոյ մօտ իրենց ամբարանը դիւրից: Գեպի

խնդրել նահանջ տալու համար, որովհետեւ անգլիական հեծելազօրը նրանց հաղորդակցութեան գծին վտանգ է սպառնում: Ուանների 21-րդ գնդի ուսումնար Մոնմորանին ընդհարուեց թուով իրենից գերադասեցող թշնամու մի զօրախմբի հետ, որը թշնամութեանը ունէր, և օրուայ ընթացքում ստիպուած էր նահանջ տալ գէպի Գորդեթիստ, որը և նա կատարեց մեծ կարգապահութեամբ: Գորդեթիստում անգլիացիները պաշտպանողական դիրք ունին բռնած:

ԲՈՐԻՆ, 1 յունուար (ն. տ.)—Նոր տարուայ տօնի առթիւ կայացրը հետեւեալ ճառն արտասանեց ցէլահաւուգու՝ Քերլինի տեղապահ զօրքի սպաների առաջ: «Նոր դարի առաջին օրը տեսնում է մեր զօրքանակը, այսինքն՝ միւր զինեալ ժողովուրդը՝ հաւաքուած իւր զօրակները հովանու տակ: Զինուոր երբայրաբանները կանգնած են ծնկաշար տէրն Աստուծու առաջ, և իրաւի խիճ ով կիցէ այսօր առանձին պատճառ ունի ծուկ շրջելու Աստուծու առաջ, դա անտարակոյս մեր զօրքն է. բաւական է մի հայեացք ձգել մեր զօրակներին վրայ՝ այդ բանը բացատրելու համար, որովհետեւ այդ զօրակները մեր պատմութեան մարմնացումն են հանդիսանում, ինչպիսի պայմանների մէջ էր գտնուած մեր զօրքն անցած դարի սկզբին: Փերիցի մեծի փառաւոր զօրքանակը հանգստանում է պահներին վրայ: Այդ զօրքանակը քաղաքացի էր մանր բաների մէջ. նրան զեղակարում էին գաւառեալ, պատեղազմական կեանքի համար անպէտք զօրակները. նրա սպաները խամաւորով արդիւնաւոր գործունէութիւնից՝ թաղուած էին փարթմանութեան, հասնելի կեանքի և անմիտ ինքնախաբէութեան մէջ: Իմ խօսքով՝ զօրքանակը ոչ թէ այլա իւր նպատակի բարձրութեան վրայ չէր կանգնած, այլ և մինչև անգամ բոլորովին մոռացել էր այդ նպատակը: Խրատ էր նրան հասած երկնային պատիժը, որը իւր ազդեցութիւնը ունեցաւ և մեր ժողովուրդի վրայ. նա հող ու մոլոր դարձաւ, Փերիցի փառքը նսեմացաւ, նրա զօրակները ռազմացած: Զատ տարիների ընթացքում մեր ժողովրդի մէջ այն միտքը յղացաւ, որ ծառայել հայրենիքին իրեն զինուոր, նուրիւր նրան սեպհական կայքն ու արիւնը՝ ամենամեծ պատիւն է. իմ մեծ պապը զինուորական ընդհանուր ծառայութեանը ձև և կեանք տուեց և նորածին զօրքանակին ու զօրակները պատկուցեցին փառքով: Գինուորական ընդհանուր ծառայութիւնն իրական նըշանակութիւնն ստացաւ միայն մեր հանգուցեալ մեծ կայսրի շնորհիւ. առանձնանքներեալի անդորրութեան մէջ նա մըշակեց զօրքանակի վերակազմութեան ծրարիւրը, և, շնայելով նրան ցույց տրուած անխոհմ ընդդիմութեանը, յաղթական պատերազմները պատկեցին նրա գործը. ընդ մինչև ոչ ոք այդ չէր սպասում: Նրա զօրքերի շարքերը լցուեցին նրա հոգով, իսկ նրա հաւատը առաջնորդեց նրան դէպի մինչև այդ ժամանակ չլուած յաղթանակներ: Զնորհիւ այն բանի, ինչ որ ինքն ստեղծել էր անձամբ, նա նորից ի մի ձուլեց գերմանական ցեղերը և վերադարձեց մեզ գերմանական միութիւնը, դէպի որը մենք այնքան երկար ժամանակ ձգտում էինք: Նրան եւր պարտական, որ, շնորհիւ մեր զօրքանակի, Գերմանիան ազգերի մէջ դարձաւ յարգանք ազդող տեղ է բռնում: Այժմ, զարնայք, նոր դարում դուք պիտի արտայայտէք այն յատկութիւնները, որոնց շնորհիւ մեր նախորդները փառաւորեցին մեր զօրքանակը. այդ յատկութիւններն են՝ պարզութիւն, աւորեալ կեանքի անյաւաքնոտութիւն, անպայման անձնութիւն իւր արքայական ծառայութեան, պատրաստութիւն մարմնի և հոգու բոլոր ոյժերը գործադրելու այն աշխատանքի համար, որ

ընն ուղղուած է մեր զօրքերի կազմակերպութեանը և յետագայ զարգացմանը: Ինչպէս որ իմ պապը գործեց իւր ցամաքային զօրքի համար, նոյնպէս ես անդադար պիտի ձգտեմ վերակազմելու նաւատորմիդը, որպէս զի նա կարողանայ համահաւասար աստիճանի վրայ կանգնել իմ ցամաքային ոյժերի հետ և գերմանական կայսրութեան համար, նրա սահմաններից դուրս, ձեռք բերի այն տեղը, որին նա դուռ ևս չի հասել: Զեռքիս տակ ունենալով այդ միացեալ ոյժերը և հաստատ յուսալով Աստուծու նախախնամութեան վրայ՝ ես յոյս ունիմ իրագործելու Փերիցի-Վիլհելմի ասած հետեւեալ խօսքերը: «Ով ուղում է աշխարհիս մէջ որեւէ բանի հասնել, նա այդ բանին պիտի ձգտի ոչ թէ զրոյզով, այլ սրի զօրութեամբ»:

ԱԹԵՆՔ, 21 դեկտեմբեր. —Արքայազն Գէորգըն այսօր Գրեմտից այստեղ ժամանեց:

ԼՈՆԴՈՆ.—Լրագրներից մէջ հրատարակուած է հետեւեալ հեռագիրը Թեյնք-բուրգից: «Գինեթով Փերիցի բոլորների կատարեալ շարք տուեց, զբաւեց Գորդեթիստը և թշնամու այնպէս սատարի սեղանը շարակ է կիրակի օրը, որ նրան ժամանակ չտուեց այլ ևս ընդդիմանալու: Առաւօտեան անգլիական զօրքերը գտնուած էին թշնամուց բաւական հեռու, որպէսզի յարձակման ձեռնարկեն: Երեկ երեկոյեան բոլոր հեծելազօրը, ռաբաձիգները և հետեւակները դուրս գնացին արշաւանք գործելու: Նրանք պէտք է անցնէին դէպի բոլորների աջ թևը. փորձը գերադասեց յաջողութիւն ունեցաւ. հետեւակները և ռաբաձիգները յարձակում գործեցին բոլորների վրայ առաջից, միևնոյն ժամանակ հեծելազօրը և թեթիւ ռաբաձիգներն անցան աջ թևը: Տեսնելով որ նահանջ տալու ճանապարհը վտանգ է սպառնում, բոլորները բոլորովին շարքուցեցին և սկսեցին անկարգ կերպով փախչել դէպի արեւելք՝ թողնելով Գորդեթիստը անգլիացիների ձեռքին»:

ՊԱՐԻՋ.—Բարձրագոյն դատարանի Գերենն ապացուցանում է հակահեռականների միութիւն հիմնելու անհրաժեշտութիւնը և քննադատում է պարլամենտական ռեժիմը: Գերենի փաստաբան Մենարը վաղը պաշտօնական ճառ պիտի խօսի: Հետեւեալ նիստը կը լինի վաղը:

ՓՐԵՐ.—Բոլորները դուռ ևս բռնած ունեն Կլանգվակերբը, Տուգելայից դէպի հարաւ և երկի ռաբաձուում էին խուզարկու զօրախմբում:

ՄՈՂԴԻՆԻՆ.—Բոլորները վերանորոգեցին անկարգ ուրախութիւնը, որը վնաս չի պատճառում:

ԲԵԼԳԻԱ.—Ալեքսանդր թագաւորը վերադարձաւ այստեղ. բնակչութիւնն ընդունեց նրան ցնծալիւ:

ՆՈՐ-ԳԱՐ-Ի ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ

Բազու, պ. Գ. Մարտ.— Ուղարկեցէ ձեր հասցին, որպէս զի ձեր գրածի պատասխանն ստանաք. լրագրով անյարմար է:

Պարիզ, պ. Գ. Մ.—4.—2եր թղթակցութիւնն ստացանք և հետաքրքրութեամբ կարդացինք. գրեցէք այլ նիւթերի մասին:

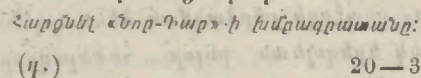
Պարիզ, պ. Մ. 4.—2եր նամակն ստացանք ու կարդացինք համբերութիւնը կեանք է. այդպէս են առում:

Բազու. համարականին.—2եր նամակը չեղեց հրատարակում, որովհետեւ քահանայական վէճերը մեզ տանջեցին:

Խմբագիր հրատարակել

ՍՊԱՆՈՐԱՍ ՍՊԱՆՈՐԱՍԵՆ

ԹԻՓԼԻՍԻ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆԻ ԴԱՅԼԻՃՈՒՄ

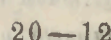
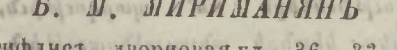

Ելա կողպանիկի մէջ կայ զուտ
ստնտալի էստէկցիւն:
Ինկածածնիքի խուսափելու համար
պահանջներ գործել, որ խը-
փուած է ևս տառապելիկ (MUD)
քանիչի կապուելի վրայ:
ՊԵՆՏԱՅ ԽՈՒՐԵՆԻ ԴԵՆՏԵՄԵՆՏԸ
(M) 184793 40 1

(185) Магазинъ Гавріиль Чарахчіанова Дворцовая улица 10-4

(M.) № 109408.

52-17

(M) (71069)

031. коммуна. Тифлисс, Декаб. 22-го дня, 1899 г. Տպարան Ե. Մկրտ- Ջանիազարեանի Բ. Օ. Մուկի- Սախազարյան, Воронк. Набережн. перловыййд